

СТРУКТУРНО-ФАЗОВІ ПЕРЕТВОРЕННЯ І ЕЛЕКТРОФІЗИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ НА БАЗІ SiO_2 - V_2O_3 - Bi_2O_3 - ZnO - MgO - CdO

Лепіх Я.І., Лавренова Т.И., Садова Н.М., Борщак В.А., Затовська Н.П., Балабан А.П.,
Каракіс Ю.М.

*Міжвідомчий науково-навчальний фізико-технічний центр МОН і НАН України при
Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, 65026,
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна*

На даний час в мікроелектроніці широко використовуються складні багатокомпонентні системи композиційних матеріалів. Це обумовлює доцільність вивчення нано- розмірних структурно-фазових перетворень систем “ скло – кластери RuO_2 , $\text{Bi}_2\text{Ru}_2\text{O}_7$, $\text{Pb}_2\text{Ru}_2\text{O}_{7-x}$ ” на основі нових підходів і методів, що дає нанofізика і нанотехнології.

Наноконпозиційні елементи формуються шляхом відпалу резистивних паст, які є композиційною сумішшю порошків функціонального матеріалу, стеклов'язки, оргзв'язки. В процесі відпалювання паст порошки скла оплавляються і спікаються в скляну матрицю, в якій фіксуються частки функціональної фази, утворюючи струмопровідні ланцюги. Тому комплекс електрофізичних властивостей наноконпозиційних елементів значною мірою зумовлений властивостями і складом скляного зв'язуючого.

В якості скляного зв'язуючого до складу паст входять свинцево-боро-алюмо-силікатні стекла. Основні недоліки відомих матеріалів: висока температура відпалювання паст ($870 - 900^\circ \text{C}$); наявність у складі скляного зв'язуючого композиційних елементів токсичних сполук свинцю; високий коефіцієнт лінійного термічного розширення; низька відтворюваність їх електрофізичних параметрів та їх часова нестабільність.

Встановлено, що найбільший вплив розмірів частинок стеклофрити на опір резисторів має місце у зразків з низьким вмістом двоокису рутенію. Опір плівок росте із збільшенням вмісту скла, найбільш висока швидкість росту опору має місце для стеклофрити з розміром частинок $0,5 \text{ мкм}$. При зростанні концентрації RuO_2 опір наближається до постійного значення і не залежить від розмірів частинок скла.

Досліджено процеси склоутворення, кристалізації, а також вивчені фізико - хімічні властивості системи “ SiO_2 - V_2O_3 - Bi_2O_3 - ZnO - BaO ” при різних співвідношеннях концентрацій вихідних компонентів і легуючих домішок з метою вибору оптимальних складів стекел для резистивних, провідникових і діелектричних шарів товстопліткових елементів ГІС, або чутливих елементів сенсорів.

Розроблено легкоплавке скло для товстопліткових наноконполитів, яке не містить токсичних сполук свинцю. У якості основного склоутворюючого компоненту обрано оксид вісмуту, який надає можливість отримувати більш легкоплавкі стекла.

Електрофізичні властивості отриманих стекел: $T_{\text{пр}} = 400...450^\circ \text{C}$,

$\rho = 10^{14} - 5 \cdot 10^{14} \text{ Ом} \cdot \text{см}$. Тут $T_{\text{пр}}$ - температура початку розм'якшення, ρ - питомий поверхневий опір при 20°C . Таким чином, властивості одержаного матеріалу є суттєвою перевагою над відомим склом - зменшення температури початку розм'якшення та більшення питомого поверхневого опору в десять разів.

Bi_2O_3 не взаємодіє з струмопровідними елементами ГІС і вводиться в склад скла як нейтральний в цьому відношенні матеріал. Він сприяє поліпшенню змочування і адгезії скла до підкладки. В стеклах з високим змістом вісмуту оксид Bi_2O_3 бере участь в побудові сітки у якості склоутворювача. Легуючі домішки (SiO_2 , CdO , ZnO , MgO , V_2O_3) підібрані таким чином, щоб забезпечити необхідні фізико-технічні характеристики скла.

Перевагами скла є зменшення температури початку розм'якшення та збільшення питомого поверхневого опору в десять разів.